

Blauwe zeedistels

Jelle van Dijk

Op 9 augustus werd ik gebeld door Jeannette Parramore, medewerkster van het radioprogramma Vroege Vogels. Ze had onlangs in een tijdschrift gelezen dat het niet zo goed gaat met de Blauwe zeedistel. Na wat zoeken op het internet vond ze mijn artikel in de Strandloper van december 2008, getiteld "Verrassende flora in de nieuwe duinen langs de Noordwijkse boulevard". Omdat ik me in dat artikel positief uitlaat over de groei­kracht van Blauwe zeedistels, wilde Jeannette mij interviewen over deze prachtige plant. Dat interview, afgenomen op 12 augustus en uitgezonden op een zondagmorgen in augustus, vormt de aanleiding om hieronder wat bijzonderheden over deze karakteristieke soort op te schrijven.

Blauwe zeedistel (l) Wegdistel (r) – foto: Jelle van Dijk

Schermbloem

De naam Blauwe zeedistel doet vermoeden dat we hier met een distel te maken hebben die nauw verwant is met de distels uit de familie der composieten zoals Akkerdistel, Speerdistel en Wegdistel. Dat is beslist niet het geval. De soorten van het geslacht kruisdistel (*Eryngium*) waartoe ook de Blauwe zeedistel behoort, zijn ondergebracht bij de scherm­bloemigen. Dat het geen composiet is, is eenvoudiger uit te leggen dan het aantonen dat het een scherm­bloemige is. Bij een composiet staan alle bloempjes op een bloembodem zonder zelf kelkblaadjes te hebben. Die bloembodem zie je bijvoorbeeld mooi als je de pluïes van een Paardenbloem hebt weggeblazen. Het bloemhoofdje van een composiet wordt van anderen bij elkaar gehouden door een stevig omwindsel. Bij de Blauwe zeedistel zijn bij elk bloempje kleine, puntige kelkblaadjes te zien. De bloempjes zitten alle individueel op de verdikking aan het eind van de stengel. Ook vormen de bloempjes van de zeedistel geen zaadpluis zoals bij de distels die tot de composieten behoren en ook is er geen stevig omwindsel te zien zoals bij de echte distels. Op de bijgevoegde foto zijn deze verschillen te zien. De vraag of de Blauwe zeedistel tot de familie van de composieten behoort, heeft jaren geleden eens tot grote hilariteit geleid bij een waddenquiz tijdens het waddenweekend op Vlieland.

Interview voor Vroege Vogels - foto: George Hageman

Beschermde soort

Landelijke bescherming kreeg de Blauwe zeedistel begin jaren zeventig, nadat in het internationale **Natuurbeschermingsjaar 1970** soortbescherming veel aandacht had gekregen. In het mooie boekje over beschermde planten en dieren dat in 1974 verscheen, vinden we nogal wat plantensoorten waarvan men vond dat plukken en uitsteken een ernstige bedreiging vormden. In die lijst staan alle soorten orchideeën, gentianen en sleutelbloemen. Maar ook de Blauwe zeedistel wordt hier genoemd. Het is na 1974 wettelijk verboden beschermde planten te plukken of uit te steken. Ook bij het van kracht worden van de Flora- en Faunawet in 2005 bleef de Blauwe zeedistel een beschermde soort. Dat die bescherming in de praktijk niet zoveel voorstelde, bleek toen het Hotel van Oranje een groot plein aan de westzijde van de Koningin Wilhelminaboulevard wilde aanleggen. Daar groeiden in die jaren vele tientallen zeedistels. Vanwege de beschermde status van de Blauwe zeedistel nam ik contact op met het Ministerie van VROM (Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu), de instantie die vergunningen verleent in zaken die strijdig zijn met de natuurwetgeving. Mij werd meegedeeld dat VROM geen stappen zou ondernemen om dit tegen te houden, want bij de aanleg werden immers geen planten geplukt of uitgestoken.

Bij de invoering van de Wet Natuurbescherming in 2017 bleek de Blauwe zeedistel niet meer op de lijst van beschermde planten te staan. De nieuwe lijst vermeldt nu vrijwel alleen zeer zeldzame soorten die vrijwel alle alleen in reservaten groeien. Daarbij zitten opvallend veel akkeronkruiden die dankzij speciale 'onkruidakkertjes' van Staatbosbeheer en Natuurmonumenten nog tot de Nederlandse flora behoren. Vrijwel alle bijzondere soorten die wel eens in wegbermen opduiken, zijn van de lijst verdwenen. Bij het maaien van bermen worden gemeenten en provincies hierdoor niet meer gehinderd door beschermde planten. In het sterk ingekorte lijstje van beschermde planten zie ik eigenlijk alleen nog de Bokkenorchis staan als een soort die wel eens in bermen opduikt.

Maar hoe zit het dan met de Rode Lijst? Veel soorten die voor 2017 nog wettelijk beschermd waren, zijn nu terug te vinden op de Rode Lijst. Die lijst biedt weinig garanties

voor afdoende bescherming. In de toelichting van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit bij de Rode Lijst is te lezen: “De minister bevordert onderzoek en werkzaamheden voor bescherming en beheer. **Rode Lijsten hebben geen juridische status.**” Deze toelichting maakt wel duidelijk dat van de rijksoverheid niet veel te verwachten is. Het beleid ten aanzien van natuur is trouwens grotendeels overgeheveld naar de provincies. De provincie Zuid-Holland zegt daarover het volgende: “Wij bewaken dat onze leefomgeving gezond blijft en dat er genoeg mogelijkheden zijn voor recreatie. De provincie heeft de taak om natuur en recreatie in evenwicht te brengen en te houden. Wij beschermen de kwaliteit van natuur, maken deze toegankelijk en nemen maatregelen om overlast, bijvoorbeeld vraatschade door dieren, tegen te gaan.” Duidelijk is dat de positie van natuur ten opzichte van andere belangen zoals de recreatie er niet beter op geworden is.

Plukverbod

In het al eerder in de inleiding genoemde tijdschriftartikel wordt ook beweerd dat het plukken zodanige vormen aannam dat de soort rond 1980 vrijwel was uitgestorven. De geplukte planten zouden vooral in droogboeketten worden gebruikt. Om eerst even op het laatste in te gaan, in droogboeketten worden geen Blauwe zeedistels gebruikt maar Vlakke kruisdistels (*Eryngium planum*). Deze soort wordt in Rijnsburg veel gekweekt en verwildert

Vlakke kruisdistel Gravendamseseweg - foto: Jelle van Dijk tegenwoordig af en toe tussen het plaveisel.

De Blauwe zeedistel is vermoedelijk een van de eerste soorten die regionaal bescherming kreeg in de vorm van een plukverbod. In een artikel uit 1949 in het blad De

Levende Natuur beschrijft V. de Vries de plantenrijkdom van Vlieland. Hij komt op zijn wandeling ook langs enkele Blauwe zeedistels en verzucht dat een plukverbod gewenst is, zoals dat op Terschelling al het geval is. Het plukken van zeedistels door toeristen was toen blijkbaar echt een probleem.

Het valt trouwens niet mee om een Blauwe zeedistel te plukken. De plant is zo stekelig dat je zonder leren handschoenen het wel laat om een plant beet te pakken. Wel kun je de plant met je handen een eindje uitgraven om daarna te proberen de plant de grond uit te trekken. Maar wie heeft dat in Noordwijk wel eens iemand zien doen? Van niemand heb ik ooit gehoord dat ze een toerist met een Blauwe zeedistel zagen lopen. Misschien is het wel eens gebeurd dat in de nachtelijke uren een bloemenhandelaar een bestelbusje vulde met zeedistels langs de Wilhelminaboulevard, maar elk bewijs hiervoor ontbreekt. Dat een bloemenhandelaar zich wel eens vergrijpt aan de wilde flora maakten we lang geleden mee bij een avondwandeling op landgoed Offem. Het was in de tijd dat de gravin Van Limburg Stirum nog in het landhuis woonde en de toegang niet door een hek werd afgesloten. Aan het einde van de wandeling zagen we een man in kantoorjas een paar kratjes vullen met door hem uitgestoken Sneeuwkllokjes! Toen hij onze club zag aankomen nam hij snel de benen.

Dat het plukken en uitsteken van Blauwe zeedistels vijftig jaar geleden nauwelijks meer gebeurde, blijkt ook uit het onderzoek van Bart van Tooren en Tim Pelsma. Zij vroegen in 1979 aan alle boswachters van Natuurmonumenten of zij in de afgelopen vijf jaren hadden gezien dat beschermde planten werden geplukt of uitgestoken. In de soortenlijst die zij in De Levende Natuur publiceerden, ontbreekt de Blauwe zeedistel. Wel worden soorten genoemd als Rietorchis, Dotterbloem, Slanke sleutelbloem en Gagel. Wellicht had een onderzoek onder de boswachters van Staatsbosbeheer een ander resultaat opgeleverd, omdat Staatsbosbeheer veel meer zeeduinen beheert dan Natuurmonumenten.

In de Ecologische Flora deel 2 (1987) schrijft Eddy Weeda dat de Blauwe zeedistel in het verleden te veel werd geplukt, maar dat de achteruitgang van de laatste decennia vooral veroorzaakt werd door het vastleggen van stuivend zand in de zeereep. In de Flora Zeelandica (2018) noemt Peter Meininger het plukken met geen woord. Ook hij benadrukt dat deze plant afhankelijk is van een dynamisch kustmilieu met aanvoer van stuivend zand.

Blauwe zeedistels langs de Koningin Wilhelminaboulevard

Voor de aanleg van de nieuwe duinen langs de Wilhelminaboulevard in het kader van de kustversterking (2007) vormde de smalle zeereep tussen de bestrating en het strand de rijkste groeiplaats van de gemeente Noordwijk. Dit was te danken aan het ‘afschuiven’ van de duintjes die zich in enkele jaren vormden in die smalle duinstrook. Door die duinvorming werd het zicht op zee vanaf de terrassen langs de Wilhelminaboulevard enigszins belemmerd. Ook de wandelaars op de boulevard wilden wel steeds de zee kunnen zien. Het zicht op zee werd dan hersteld door met een bulldozer de kop van die duintjes naar het strand te schuiven. Als gevolg van deze acties

kleurde deze strook enige jaren later blauw vanwege de honderden Blauwe zeedistels. Deze plant vormt eerst grijsgroene bladeren en komt tot volle bloei in de daaropvolgende jaren. Door de aanleg van de nieuwe zeewering dreigde de Blauwe zeedistel op dit kustgedeelte geheel te verdwijnen. Op verzoek van onze vereniging was het Hoogheemraadschap van Rijnland bereid de strook met zeedistels af te graven om die grond elders op te slaan. Helaas koos men als opslaglocatie het strand bij de eerste opgang in de noord. Een paar zware winterstormen zorgden er voor dat zo'n driekwart van de opslag in zee verdween. Toch werden met het restant nog zulke goede resultaten bereikt dat men besloot dit procédé ook toe te passen bij de kustversterking langs de Katwijkse boulevard.

Groeiplaats langs het Gat van Palace – foto: Jelle van Dijk

Momenteel zijn langs de Wilhelminaboulevard alleen nog in het deel bij het Gat van Palace veel zeedistels te zien. Van een dynamisch milieu met aanvoer van stuivend zand is daar evenwel geen sprake meer omdat de nieuwe duinen inmiddels dicht begroeid zijn geraakt. Te verwachten is dat de planten steeds minder in bloei zullen komen en na verloop van tijd geheel zullen verdwijnen.

Blauwe zeedistels elders in de zeereep

Gelukkig zijn er nog plekken in de zeereep waar de Blauwe zeedistel het uitstekend doet. De toplocatie van Noordwijk is momenteel de zeereep tussen het terras van restaurant Het Zuiderbad en het strand, gelegen aan de Koningin Astridboulevard. Om de gasten op het terras uitzicht op zee te geven, laat de eigenaar om de zoveel tijd de duintjes die het uitzicht hinderen met een bulldozer 'afschuiven'. Hier zien we wat vroeger langs de

Wilhelminaboulevard gebeurde: een locatie met honderden prachtig bloeiende planten. Ook de nabijgelegen strandafgang van de Kustsurf Vereniging Noordwijk wordt

Zeereep bij het Zuiderbad – foto: Jelle van Dijk

opgevolgd door talrijke pollen van deze soort. Langs diverse strandafgangen zijn ook Blauwe zeedistels te bewonderen. De rijkste begroeiingen zijn te zien bij de strandafgang naar De Koele Costa en bij de eerste strandafgang in de Coepelduynen richting Katwijk. Een

Blauwe zeedistels bij de strandafgang Koele Costa – foto: Jelle van Dijk

wandeling vanaf deze strandafgang langs de nieuwe duintjes richting Katwijk leverde slechts één plant op. Langs de strandafgangen die de boulevards met het strand verbinden zijn soms maar enkele planten te zien, omdat de gemeente vrijwel jaarlijks het zand aan weerszijden laat wegscheppen om overstuiving van het pad naar de strandpaviljoens te voorkomen.

Blauwe zeedistel Duindamse Slag – foto: Jelle van Dijk

Bij de Duindamse Slag staan weinig zeedistels, maar voor het monumentje voor de eerste zweefvlucht van Nederland heeft zich een fraaie pol ontwikkeld. De verwachting was dat de graafwerkzaamheden in de zeereep van Noordvoort zouden leiden tot vestiging van talrijke Blauwe zeedistels. Dat viel erg tegen. Er werden slechts twee (nog) niet bloeiende planten gevonden, één aan de rand van een stuifkuil, de ander binnen de borstwering van het uitzichtpunt.

Groeiplaats in de Coepelduynen bij het Katwijkse Wantveld – foto: Jelle van Dijk

Blauwe zeedistels verder landinwaarts

In de duinen verder landinwaarts ontbreekt de Blauwe zeedistel vrijwel geheel. Mij is maar één plek bekend waar deze soort al vele jaren floreert. Dat is langs een stuifkuil in de Coepelduynen aan de rand van het Katwijkse wantveld. Deze plek ligt ruim 200m van het strand en de planten komen hier elk jaar in bloei.

Dat aanvoer van zand essentieel is voor de ontwikkeling tot een bloeiende plant, blijkt ook uit de plant die de laatste jaren te zien is langs de rand van het gat van Palace aan de kant van de Parallelboulevard. Ook de planten die af en toe opduiken bij Museum Oud Noordwijk komen wel eens in bloei. Dat is niet meer het geval bij de planten die jarenlang te zien waren langs het trottoir van de Golfweg. Nog verder van de kust (500m) staat een niet-bloeiende plant langs de Hoogwakersbosstraat. Het verst van het strand trof ik rond 1975 een plant aan tussen het plaveisel van de Jasmijnstraat in Noordwijk Binnen.

Hoogwakersbosstraat, 500m van de zeereep – foto: Jelle van Dijk

Jelle en Jeannette Parramore, medewerkster van het radioprogramma Vroege Vogels – foto: George Hageman

